

การศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม

กรณีศึกษา : โรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์

A Study of Learning Management Processes of Teachers in Multicultural Societies: A Case Study of Marginal Schools, Buriram Province

อรนุช ศรีคำ¹ ทรรศนันท์ ชินศิริพันธ์² ชนิศรา ไกรสิทธิ์²

Oranut Srikham¹, Tassanan Chinsiriphan² and Chanitsara Kraisee²

บทคัดย่อ

การศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาโรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาโรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์ 2) พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาโรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์ และ 3) ประเมินผลการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาโรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มเป้าหมาย คือ ครูในโรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 32 คน จาก 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอบ้านกรวด และอำเภอละหานทราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ (1) แบบสัมภาษณ์ (2) แบบทดสอบ (3) แบบประเมินโครงการอบรมกระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม และ (4) แบบประเมินติดตามผลหลังเข้าร่วมโครงการ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. จากการศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนของโรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า มีปัญหาในระดับน้อย โดยสรุปประเด็นปัญหาที่ได้ ดังนี้ 1) การใช้ภาษาในการสื่อสารที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นปัญหาในการสื่อสารในช่วงเปิดเรียนในเทอมแรกสำหรับเด็กปฐมวัยและระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนลูกหลานของแรงงานต่างชาติน้อยอยู่ ทำให้การสื่อสารระหว่างครูที่ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกับเด็กส่วนใหญ่ ทำให้เด็กที่ใช้ภาษาเขมร ลาว ไม่เข้าใจภาษาไทย 2) นักเรียนที่ไม่ได้ผ่านการเรียนในระดับอนุบาล มีพัฒนาการช้ากว่าเพื่อนในห้องเรียน ปัญหานี้เกิดจากการย้ายถิ่นฐานของผู้ปกครอง ซึ่งเป็นแรงงานข้ามชาติ จะมีลักษณะการจ้างงานระยะสั้น ทำให้เมื่อหมดสัญญาต้องย้ายถิ่นที่อยู่เพื่อไปทำงานในจังหวัดอื่น ทำให้นักเรียนต้องย้ายออกจากโรงเรียนเพื่อติดตามผู้ปกครอง และ 3) เด็กปฐมวัยบางคนในเทอมแรกไม่สามารถบอกความต้องการของตนเองได้ เนื่องจากภาษาที่ใช้ต่างกัน จึงทำให้ไม่กล้าพูด ไม่กล้าสื่อสารกับครู และเพื่อน

2. จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี มาใช้ประกอบการพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ ให้มีความเหมาะสม และส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม บริบทของโรงเรียนชายขอบ และกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนชายขอบ ได้กระบวนการเรียนการสอนผ่านการปฏิบัติ หรือการลงมือทำ ส่วนผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติ ด้วยตนเองโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning อบรมเชิงปฏิบัติการให้ครูที่สอนและมีการติดตามผลการอบรมด้วยการประเมิน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านปฏิกริยา ด้านการเรียนรู้ (ความรู้) ด้านพฤติกรรม และด้านผลลัพธ์

¹อาจารย์ ดร. ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, Lecturers Dr., Faculty of Education, Buriram Rajabhat University

²อาจารย์ ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, Lecturers, Faculty of Education, Buriram Rajabhat University

*ผู้ติดต่อ, อีเมล: ออรนุช ศรีคำ, oranutsri@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) 9 พฤศจิกายน 2566 วันที่แก้ไขบทความ (Revised) 8 มีนาคม 2567 วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) 9 มีนาคม 2567

3. ผลการพัฒนาคู่มือด้านการจัดการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาโรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์ ติดตามผลการพัฒนาครู แบ่งเป็น 4 ด้าน พบว่า การประเมินปฏิกริยาจากความคิดเห็นต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = .720) การประเมินการเรียนรู้ จากการทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม ผลการประเมินอยู่ในระดับดีเยี่ยม (ร้อยละ 95.86) การประเมินพฤติกรรมและการประเมินผลลัพธ์ จากการสอบถามความคิดเห็นทั้งสองด้านอยู่ในระดับมาก โดยการประเมินพฤติกรรมมีความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = .601) และการประเมินผลลัพธ์จากการสอบถามความคิดเห็น มีความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = .577)

คำสำคัญ: กระบวนการจัดการเรียนรู้ สังคมพหุวัฒนธรรม โรงเรียนชายขอบ

ABSTRACT

This study focused on investigating the learning management processes of teachers in multicultural societies within Marginal Schools in Buriram Province. The objectives were to 1) examine the problem conditions in teachers' learning management in multicultural societies within Marginal Schools in Buriram Province, 2) improve the learning management processes of teachers in multicultural societies within Marginal Schools in Buriram Province, and 3) evaluate the learning management processes of teachers in multicultural societies within Marginal Schools in Buriram Province. The target group consisted of 32 teachers in Marginal Schools in Buriram Province, from two districts, namely Ban Kruat and Lahan Sai. Research tools included (1) an interview form (2) a test (3) an assessment form measuring a training project on learning management processes of teachers in multicultural societies, and (4) a follow-up assessment form after the project completion. Statistics for data analysis included percentage, mean, standard deviation, and content analysis. The research results revealed that:

1. The problem conditions associated with teaching and learning within Marginal Schools in Buriram Province were identified, highlighting key issues that were at a low level. These could be summarized as follows: 1) The use of different communication languages led to communication barriers during the first semester for both early childhood and Prathomsuksa 1 students. This is particularly prevalent due to the student population comprising descendants of foreign workers primarily speaking Khmer and Lao. Consequently, miscommunication arises between teachers, who communicate in Thai, and the students, who lack a comprehensive understanding of the Thai language; 2) Students who have not completed kindergarten level demonstrate slower progress compared to their peers in the classroom. This challenge arises due to the migration of migrant parents engaged in short-term or contractual employment. When these contracts expire, necessitating the relocation of their parents to work in other provinces, their children are compelled to discontinue their education and withdraw from schools, and 3) During the first semester, some early childhood face challenges expressing their needs due to the use of different languages; therefore, they experience a reluctance to speak and struggle to communicate with both teachers and peers.

2. The concepts, and theories of multiculturalism for developing learning management processes cooperated were appropriately incorporated, consequently influencing students' learning effectively and aligning with the context of Marginal Schools. The developed teaching and learning processes, emphasizing practical experience and adopting learning-by-doing approaches, were designed with teachers serving as facilitators, enabling learners to engage in the learning process through hands-on activities and tasks within the framework of the active learning management model. The assessment of the workshop's implementation for teachers encompassed four key areas: reaction, cognitive learning (knowledge), behaviors, and outcomes.

3. The effects of teacher development on learning management in multicultural societies within Marginal Schools in Buriram Province revealed significant improvements in teacher development across four aspects. Participants' reactions through feedback on their overall participation in the project were rated at a high level ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = .720). The cognitive test assessing teachers' knowledge and understanding of active learning management in multicultural societies yielded an excellent level of 95.86 percent. Regarding behavioral assessment and outcome evaluation, opinions on both aspects reached high levels ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = .601) for behavioral assessment and a similarly high score ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = .577) for outcome evaluation.

Keywords: Learning Management Processes, Multicultural Societies, Marginal Schools

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างประชาคมอาเซียน โดยการศึกษาเป็นกลไกในการปลูกฝังค่านิยม ความคิด ความเข้าใจกันระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน ตลอดจนประชาชนของแต่ละประเทศที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม และเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและความเจริญรุ่งเรือง โดยในแผนการจัดตั้งสมาคมสังคมและวัฒนธรรม (Blueprint for ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC Blueprint) ได้กำหนดให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นเป้าหมายอันดับแรกในการเสริมสร้างวิถีชีวิตที่ดีของประชากรในภูมิภาคด้วยการให้ความสำคัญกับการศึกษาและการสร้างโอกาสทางการศึกษา ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาค ซึ่งได้พัฒนาขึ้นจากความเข้าใจตนเองของบุคคลในกลุ่มชน และมีความสำคัญในการหล่อหลอมภูมิปัญญาและพหุปัญญา (สันติ บรูณะชาติ, 2558, หน้า 2)

แนวคิดพหุวัฒนธรรมเกิดจากความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย เมื่อสังคมมีความเจริญเติบโตขยายใหญ่ขึ้น ทำให้มีการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Interaction) ทั้งลักษณะที่มีความสอดคล้อง และที่มีความขัดแย้งกัน ทำให้นักการศึกษาได้หันมาให้ความสนใจกับปัญหาความขัดแย้งที่

เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมมากขึ้น และให้ความสำคัญกับการปฏิรูปการศึกษาเพื่อลดและขจัดปัญหาการแบ่งชนชั้น วัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา สีผิว เหล่านี้ให้หมดไป จึงสอดคล้องกับหลักการสำคัญที่องค์การสหประชาชาติ หรือ UNESCO กล่าวถึงการบูรณาการหลักการสำคัญ 4 ประการของการจัดการศึกษา อันเป็นสัญญาณนานาชาติสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยกำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาไว้ ดังนี้ การเรียนรู้ (Learning to Know) การเรียนเพื่อปฏิบัติ (Learning to Do) การเรียนเพื่อเป็นสิ่งนั้น (Learning to Be) และการเรียนเพื่ออยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นการศึกษาเพื่อประชาชนทุกชาติ และเป็นสิ่งที่ช่วยเชื่อมโยงไปสู่ความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่สันติภาพ การเข้าใจในคุณค่าของการศึกษาระหว่างวัฒนธรรม จะนำไปสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้ง และการสอนให้เด็กเกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน อย่างแท้จริง โดยนัยดังกล่าว การศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม คือ กระบวนการจัดการศึกษาที่มีความแตกต่างหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมให้เกิดความเข้าใจกัน มีความร่วมมือร่วมใจกัน มองเห็นประโยชน์ที่แท้จริงในการพึ่งพาอาศัยกัน ความเสียสละและความยุติธรรม และเปิดโอกาสให้ได้ขยายขอบเขตของความหลากหลายทางวัฒนธรรม จากสิ่งที่ใกล้ตัวออกไปสู่สิ่งที่ไกลตัว (Banks, 2001, p. 13)

ความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในวงกว้าง การศึกษา (Education) ได้ชื่อว่าเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดในการพัฒนาคน จึงเป็นกลไกสำคัญที่จะเข้าไปแทรกซึมและหลอมรวมความเข้าใจในประเด็นความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา และภาษาให้กลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว ดังนั้น ในช่วงระยะเวลาที่ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีนโยบาย และการจัดการศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสม ให้ความสำคัญต่อระบบการศึกษาที่เอื้อต่อความแตกต่างทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนาและภาษา ซึ่งการนำแนวคิดพหุวัฒนธรรมมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ก็เพื่อเป็นกระบวนการที่ครูได้เตรียมผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมให้อยู่ด้วยความเข้าใจกัน ร่วมมือ ร่วมใจ และมองเห็นประโยชน์ที่แท้จริงของการพึ่งพาอาศัยกัน โดยการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมเป็นการจัดการศึกษาที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะกลุ่มชน ภาษา ศาสนา เท่านั้น แต่ยังรวมถึงความแตกต่างทางชนชั้น ทางสังคม บทบาททางเพศ และความสามารถพิเศษของผู้เรียน รวมทั้งต้องเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และทำความเข้าใจกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ตลอดจนแนวคิดของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ให้ผู้เรียนมีความรู้สึกและประสบการณ์เชิงบวกเป็นมิตรเคารพ และนับถือบุคคลที่มา จากกลุ่มวัฒนธรรม และเชื้อชาติอื่น ๆ ให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้สึกว่าพวกเขาและเราก็เป็นพลเมืองของโลกเช่นกัน และอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างสันติสุข (ณัฐชญา สุวิชยานต์, 2559, หน้า 13)

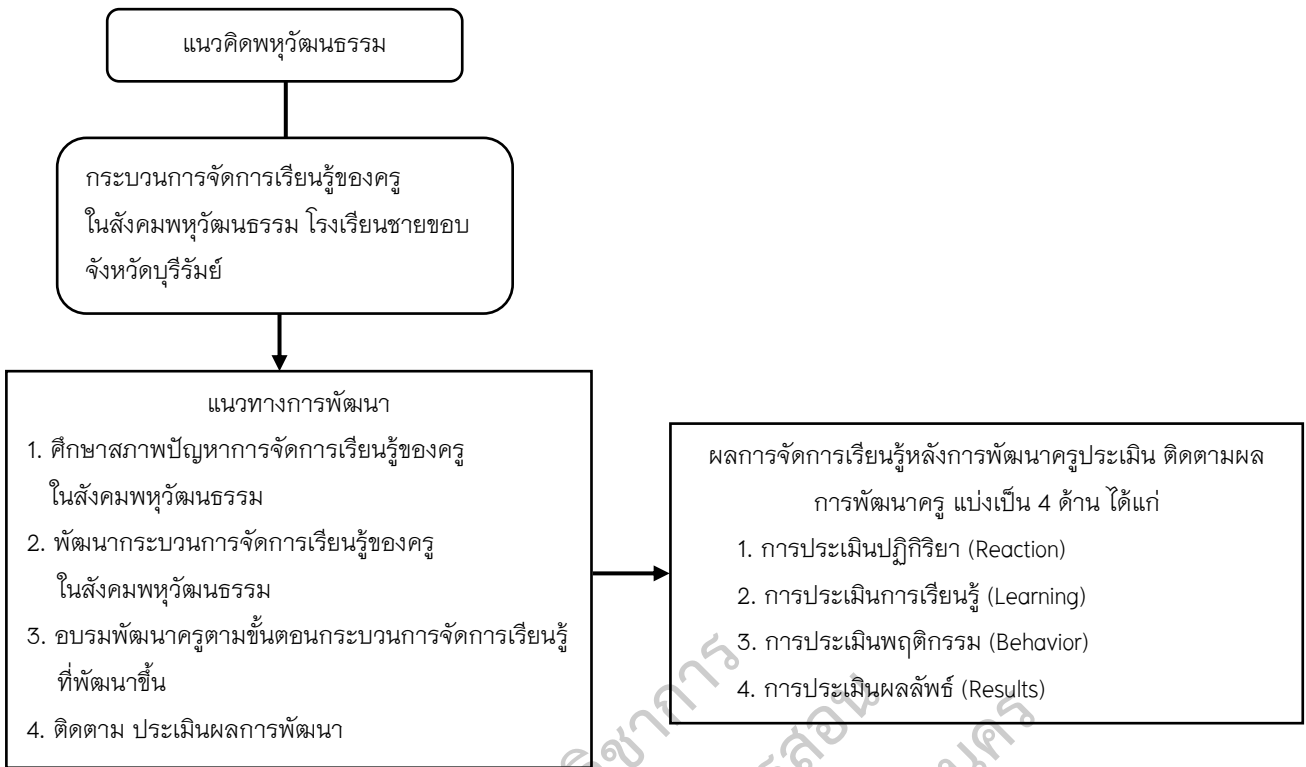
จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศกัมพูชา มีชนพื้นเมืองดั้งเดิม หรือเรียกว่าสี่เผ่าไทย อันประกอบด้วย ไทยโคราช ไทยลาว ไทยเขมร และไทยส่วย ประชาชนเหล่านี้ อาศัยอยู่ในดินแดนแห่งนี้ร่วมกันเป็นเวลายาวนาน มีการสืบทอด วัฒนธรรม ประเพณี อันจะเห็นได้จากการปฏิบัติศาสนกิจ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนประเพณีต่าง ๆ

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเหล่านี้ ทำให้คณะผู้วิจัย มีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคม พหุวัฒนธรรม กรณีศึกษา : โรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์ และบูรณาการร่วมกับแนวคิดพหุวัฒนธรรม อันเป็นวิธีการสอน ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ได้ศึกษาค้นคว้าและ ลงมือปฏิบัติอย่างลุ่มลึก หลากหลายกิจกรรม เชื่อมโยงกับ ชีวิตจริง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการจัดการ เรียนรู้เพื่อส่งเสริมพหุปัญญาให้กับนักเรียนในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคม พหุวัฒนธรรม กรณีศึกษา : โรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคม พหุวัฒนธรรม กรณีศึกษา : โรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์
3. เพื่อประเมินผลการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูใน สังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษา : โรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม โรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์ ในครั้งนี้เป็นการวิจัยที่เสาะแสวงหาความรู้ และประยุกต์ใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ในทางปฏิบัติ และนำผลที่ได้ไปแก้ปัญหที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับดังต่อไปนี้

กลุ่มเป้าหมาย

ครูในโรงเรียนชายขอบจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 32 คน จาก 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอบ้านกรวด และอำเภอละหานทราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนชายขอบ เพื่อสัมภาษณ์ครู จำนวน 6 ข้อ
2. แบบทดสอบ เรื่องการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นข้อสอบแบบปรนัย ตรวจให้คะแนน แบบตอบถูกให้ 1 ตอบผิด ให้ 0 จำนวน 15 ข้อ
3. แบบประเมินโครงการอบรมกระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม
4. แบบประเมินติดตามผลหลังเข้ารับการอบรมโครงการ

ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษา : โรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการสัมภาษณ์ครูผู้สอนโรงเรียนชายขอบ ในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 5 โรงเรียน

ระยะที่ 2 พัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยการศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนชายขอบ และส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม และกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนชายขอบ ด้วยกระบวนการเรียนการสอนผ่านการปฏิบัติ หรือการลงมือทำ ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ ส่วนผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning

ระยะที่ 3 อบรมพัฒนาครูตามขั้นตอนกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการกลุ่มเป้าหมาย คือ ครู จำนวน 32 คน จาก 9 โรงเรียน และมีการประเมินผลการพัฒนาครู 2 ด้าน ได้แก่ ด้านปฏิบัติการและด้านการเรียนรู้ (ความรู้)

ระยะที่ 4 การติดตามผลการพัฒนาครูหลังได้รับการอบรมพัฒนา ด้วยการเก็บข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้เข้ารับการอบรม ด้านพฤติกรรมและผลลัพธ์ โดยใช้แบบประเมินติดตามผลหลังเข้ารับการอบรมโครงการ และจากการสัมภาษณ์นักเรียนจากการนำผลการอบรมของครูมาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัย

การศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูในสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดบุรีรัมย์ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

1. สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน

จากการศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนของโรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า มีปัญหาในระดับน้อย โดยสรุปประเด็นปัญหาที่ได้ ดังนี้

1.1 การใช้ภาษาในการสื่อสารที่แตกต่างกัน เช่น ภาษาเขมร ลาว จะเป็นปัญหาในการสื่อสารในช่วงเปิดเรียนในเทอมแรกสำหรับเด็กปฐมวัยและระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนที่เป็นลูกหลานของแรงงานต่างชาติน้อยอยู่ ทำให้ปัญหาเรื่องภาษาที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างครูที่ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกับเด็กส่วนใหญ่ ทำให้เด็กที่ใช้ภาษาเขมร ลาว ในการสื่อสารไม่เข้าใจภาษาไทย ปัญหาเรื่องภาษานี้พบมากในเด็กชั้นอนุบาล หรือเด็กที่เรียน

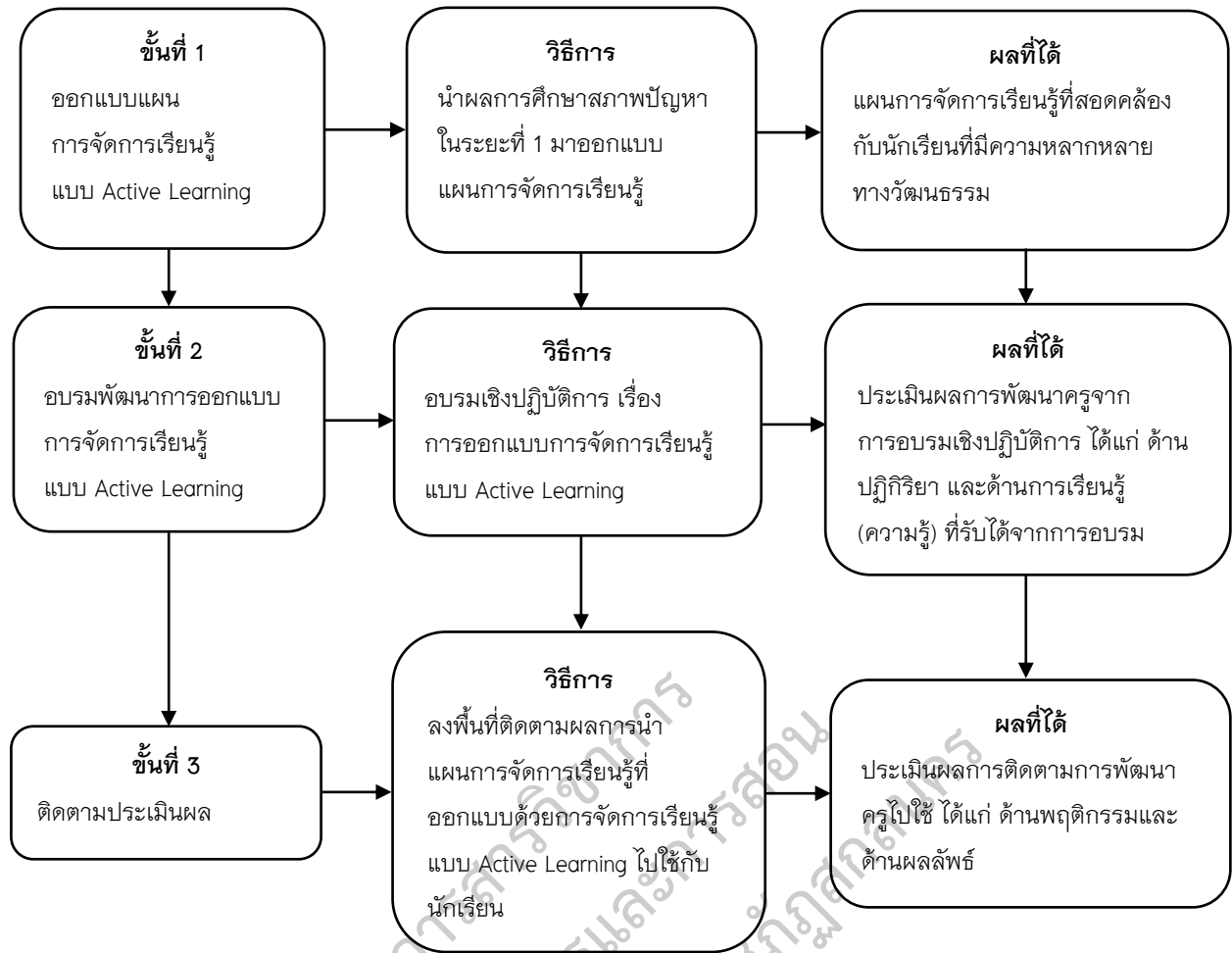
ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เนื่องจากยังไม่ชินกับภาษาไทย ทำให้เกิดความกังวลในการสื่อสารกับเพื่อน และครู

1.2 นักเรียนที่ไม่ได้ผ่านการเรียนในระดับอนุบาล มีพัฒนาการที่ช้ากว่าเพื่อนในห้องเรียน ปัญหานี้เกิดจากการย้ายถิ่นฐานของผู้ปกครองซึ่งเป็นแรงงานข้ามชาติ จะมีลักษณะการจ้างงานระยะสั้น หรือจ้างงานตามสัญญา ทำให้เมื่อหมดสัญญาหรือหมดงาน ผู้ปกครอง แรงงานข้ามชาติหลายคนต้องย้ายถิ่นที่อยู่เพื่อไปทำงานในจังหวัดอื่น ทำให้นักเรียนต้องย้ายออกจากโรงเรียนเพื่อติดตามผู้ปกครอง เมื่อย้ายถิ่นฐานก็พานักเรียนที่เป็นลูกหลานของตนออกจากโรงเรียนไปกลางคัน หลายครั้งนักเรียนกลุ่มนี้ขาดเรียนไป และกลับมาเรียนใหม่ ส่งผลให้เกิดปัญหากับนักเรียนกลุ่มนี้ ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาด้านการเรียนการสอนของนักเรียน

1.3 สำหรับเด็กปฐมวัยบางคนในเทอมแรกไม่สามารถบอกความต้องการของตนเองได้ เนื่องจากภาษาที่ใช้ต่างกัน จึงทำให้ไม่กล้าพูด ไม่กล้าสื่อสารกับครู และเพื่อน

2. กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ของครูในสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดบุรีรัมย์

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี มาใช้ประกอบการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ ให้มีความเหมาะสม สมบูรณ์มากที่สุด และส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ได้กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ โดยมีการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม บริบทของโรงเรียนชายขอบและกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนชายขอบ ได้กระบวนการเรียนการสอนผ่านการปฏิบัติ หรือการลงมือทำ ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ ส่วนผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning อบรมเชิงปฏิบัติการให้ครูที่สอนและมีการติดตามผลการอบรมด้วยการประเมิน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านปฏิบัติการ ด้านการเรียนรู้ (ความรู้) ด้านพฤติกรรม และด้านผลลัพธ์ มีขั้นตอนดังนี้

ภาพประกอบ 2 กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม โรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์

3. ผลการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม

ติดตามผลการพัฒนาครู แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การประเมินปฏิกิริยา (Reaction) การประเมินการเรียนรู้ (Learning) การประเมินพฤติกรรม (Behavior) และการประเมินผลลัพธ์ (Results) พบว่า การประเมินปฏิกิริยาจากความเห็นต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41, S.D. = .720$) การประเมินการเรียนรู้ผลการทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม การประเมินอยู่ในระดับดีเยี่ยม (ร้อยละ 95.86) ด้านพฤติกรรมและผลลัพธ์ในภาพรวมมีความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20, S.D. = .593$) แยกเป็นรายด้าน พบว่า การประเมินพฤติกรรมมีความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24, S.D. = .601$) และการประเมินผลลัพธ์จากการสอบถามความคิดเห็น มีความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41, S.D. = .577$)

นอกจากการประเมินติดตามผลด้วยการใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากผู้บริหารโรงเรียน และครูที่เข้าร่วมโครงการ และผู้ที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังมีการสัมภาษณ์ข้อมูลเพิ่มเติมกับนักเรียน ผู้บริหารและครูที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้ผลดังนี้

1. จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน พบว่า การจัดการเรียนการสอนส่งผลต่อความเข้าใจของผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน ครูผู้สอนควรจัดการเรียนการสอนที่เน้นการมีส่วนร่วม ด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีการบูรณาการความรู้ในหลายวิชา และมีบรรยากาศการเรียนการสอนที่เสมอภาค ไม่เอื้อต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่สอน มีการรวมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันของนักเรียน

2. ครู ก็จะเลือกแบบเรียน สื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอนที่หลากหลาย เพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียนในการส่งเสริมการเรียนรู้

3. ภาษาที่ใช้ในการสอนในช่วงเปิดเทอมแรก ๆ ก็จะมีการสื่อสารหลายภาษา เช่น ภาษาลาว ภาษาเขมร และภาษากลาง เพื่อให้สามารถสื่อสารกับนักเรียนได้เข้าใจ

4. จากการสัมภาษณ์นักเรียน พบว่า ครูมีการใช้สถานการณ์สื่อต่าง ๆ ที่น่าสนใจ มีการสาธิตให้ดู และการให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง มีการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกับเพื่อน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเมื่อเจอปัญหา ก็ได้มีการหาแนวทางแก้ไขกับเพื่อนในกลุ่ม

อภิปรายผล

จากการศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม โรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์ สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. สภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษา : โรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า นักเรียนมีการใช้ภาษาในการสื่อสารที่แตกต่างกัน เช่น ภาษาเขมร ลาว จะเป็นปัญหาในการสื่อสารในช่วงเปิดเรียนในเทอมแรกสำหรับเด็กปฐมวัยและระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สอดคล้องกับ Banks (2001, pp. 11–16) ได้กล่าวถึงการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมไว้ว่า การศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมเป็นรูปแบบของการจัดการศึกษาประเภทหนึ่งที่สภาพแวดล้อมทางการศึกษาประกอบไปด้วยผู้เรียนที่มาจากกลุ่มวัฒนธรรมที่ต่างกัน การสอนที่ยึดหลักความยุติธรรม (Equity Pedagogy) การมุ่งเน้นให้มีการวิเคราะห์กระบวนการสอน เพื่อกำหนดกรอบที่สามารถสะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรม และปรับวิธีการสอนที่จะสนับสนุนให้ผู้เรียนที่มาจากเชื้อชาติ วัฒนธรรม เพศและกลุ่มชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกันให้ประสบความสำเร็จในการเรียน โดยสอดคล้องกับการเรียนรู้ที่หลากหลายของกลุ่มเชื้อชาติและวัฒนธรรมต่าง ๆ สอดคล้องกับ เอกรินทร์ สังข์ทอง (2555, หน้า 1–8) กล่าวว่า พหุวัฒนธรรม คือ แนวคิดแนวปฏิบัติทางการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้คนในสังคมมีความเท่าเทียมความเสมอภาค เสรีภาพและรักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่แตกต่างกัน โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาต่าง ๆ ที่จัดการเรียนการสอน และเตรียมผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างมุ่งมั่นบนพื้นฐานความแตกต่างทางวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์ เข้าใจ ยอมรับ และเคารพความแตกต่างกันทั้งด้านเชื้อชาติ สัญชาติ สถานะทางสังคม ความสามารถและ

บทบาททางเพศ ตลอดจนประสบความสำเร็จในการเรียนและสามารถเข้าสู่สังคมได้อย่างมีความสุขโดยไม่แบ่งชนชั้นวรรณะ สอดคล้องกับ ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2557, หน้า 12) ได้ศึกษาการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมสำหรับเด็กชนเผ่า โรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่ชายขอบภาคเหนือ ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมสำหรับเด็กชนเผ่า โรงเรียนประถมศึกษา พื้นที่ชายขอบภาคเหนือ มีปัจจัยที่เป็นปัญหา เช่น การพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นให้สามารถนำไปบูรณาการกับการเรียนการสอนได้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอเพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาสำหรับเด็กชนเผ่าให้มีโอกาสทางการศึกษาทัดเทียมกับนักเรียนที่อยู่ในชุมชนเมือง

2. กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม โรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์ จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี มาใช้ประกอบการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ให้มีความเหมาะสม สมบูรณ์มากที่สุด และส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ในบริบทที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ จากการวิเคราะห์รูปแบบการสอนสำหรับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยเลือกใช้รูปแบบการสอนเพื่อส่งเสริมสมรรถนะพหุวัฒนธรรมของผู้เรียน โดยการใช้กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการ ให้ครูได้ลงมือปฏิบัติจริง และสามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน สอดคล้องกับ พิริยะกรฤมา (2561, หน้า 357–360) กล่าวว่า การศึกษาพหุวัฒนธรรมเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการยอมรับความแตกต่างทางภาษา วัฒนธรรมนิยม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และวิถีชีวิตบนพื้นฐานของการยอมรับสิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ ของแต่ละบุคคล โดยให้ออกาสชนกลุ่มน้อยซึ่งมีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน ได้รับการพัฒนาทุกด้าน เพื่อนำไปสู่ความเท่าเทียมกันของทุกคนในสังคม ซึ่งในท้ายที่สุดการศึกษาพหุวัฒนธรรมจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยนำไปสู่ความเป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์ มีคุณค่าและความสวยงามบนความแตกต่าง หลากหลาย มีศักยภาพ และสามารถนำความแตกต่างมาสร้างความเจริญก้าวหน้า ได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ วิทยา สมพมิตร (2564, หน้า 46) ได้เสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning

เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้คิดเป็นและแก้ปัญหาเป็น ปฏิบัติเป็น และสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเน้นการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นจุดเริ่มต้นในการแก้ปัญหา ว่าเป็นกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้สูงสุด เหมาะสมกับผู้เรียน สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับครูผู้สอน และเพื่อนในชั้นเรียน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำทลายความคิด ให้ผู้เรียนได้รับวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย เน้นการอภิปรายกลุ่ม และเน้นการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงของผู้เรียน

3. ผลการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูในสังคม พหุวัฒนธรรม กรณีศึกษา : โรงเรียนชายขอบ จังหวัดบุรีรัมย์ ด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การประเมินปฏิกิริยา (Reaction) การประเมินการเรียนรู้ (Learning) การประเมินพฤติกรรม (Behavior) และการประเมินผลลัพธ์ (Results) พบว่า การประเมินปฏิกิริยาเกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการในภาพรวม อยู่ในระดับมาก การประเมินการเรียนรู้ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning อยู่ในระดับดีเยี่ยม การประเมินพฤติกรรม และการประเมินผลลัพธ์ จากการสอบถามความคิดเห็น ทั้งสองด้านมีความคิดเห็นในระดับมาก สอดคล้องกับ ทิศนา แชมมณี (2557, หน้า 23) กล่าวว่า Active Learning เป็นการจัดการเรียนรู้แบบเน้นพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ทักษะและเชื่อมโยงองค์ความรู้นำไปปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาหรือประกอบอาชีพในอนาคต เป็นการนำเอาวิธีการสอน เทคนิคการสอนที่หลากหลายมาใช้ออกแบบแผนการสอน และกิจกรรมกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนและผู้เรียนกับครูผู้สอน Active Learning จึงถือเป็นการจัดการเรียนรู้ประเภทหนึ่ง ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคปัจจุบัน สอดคล้องกับ จินดารัตน์ โพธิ์นอก (2560, หน้า 15) กล่าวว่า การเรียนรู้เชิงรุกเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้สูงสุด ส่วนผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียน เป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้ค้นพบความรู้ พัฒนาความสามารถ เกิดเจตคติที่ดี และมีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง และสอดคล้องกับ จุราภรณ์ ปฐมวงษ์ (2565, หน้า 152) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบ การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อส่งเสริมทักษะการพูด

สนทนาภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า นักเรียนมีทักษะการพูดสนทนาภาษาอังกฤษ หลังเรียน ด้วยรูปแบบการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อส่งเสริม ทักษะการพูดสนทนาภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน จะเห็นว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning สามารถพัฒนาผลการเรียนรู้ ของผู้เรียนให้สูงขึ้นได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ครูผู้สอนช่วยสร้างความเข้าใจในการมีปฏิสัมพันธ์ ของนักเรียน จะต้องรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม เพื่อเป็นข้อมูล ในการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เหมาะสม
2. การเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนรู้นี้ เป็นการทำให้ นักเรียนเกิดความหลากหลายทางความคิด และเป็นขั้นตอน สำคัญในการสร้างความรู้ เนื่องจากนักเรียนเรียนเป็นกลุ่มทำ ให้ได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ การอภิปรายความรู้ ทำให้นักเรียนสามารถนำความคิดของตนออกมาแลกเปลี่ยนกับ เพื่อนระดับกลุ่ม หรือระดับชั้นเรียน ดังนั้น ครูควรให้เวลา และโอกาสกับนักเรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อให้ นักเรียนสามารถสร้างความรู้ใหม่ร่วมกันได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. การสำรวจการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม โดยการ เก็บข้อมูลเชิงปริมาณทั้งกับครูและนักเรียน และควรเพิ่ม การสำรวจความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรม เพื่อจะได้ทราบว่า ทั้งครูและนักเรียน มีความรู้และความเข้าใจในวัฒนธรรม ของตนเองและวัฒนธรรมของนักเรียนต่างวัฒนธรรมมากน้อย เพียงใด
2. นอกจากการอบรมให้ความรู้ เรื่อง รูปแบบการจัดการ ศึกษาพหุวัฒนธรรมด้วยการกระบวนการจัดการเรียนรู้ แบบ Active Learning แล้วนั้น ควรให้ความรู้ แก่ครูที่เข้าร่วม โครงการวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดและวิธีการจัดการศึกษา พหุวัฒนธรรม เรื่อง ความแตกต่าง ความหลากหลาย เกี่ยวกับ ภาษา ขนบประเพณี และวิถีชีวิตของนักเรียนเหล่านี้ เพื่อให้ ครูมีความรู้ อย่างเพียงพอที่จะนำความรู้เหล่านี้ไปบูรณาการ ในเนื้อหาวิชาที่สอนได้และเข้าใจความหลากหลายของผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

- จินดารัตน์ โพธิ์นอก. (2560). *การคิดเชิงวิพากษ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรรยาภรณ์ ปฐมวงษ์. (2565). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อส่งเสริมทักษะการพูดสนทนาภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. *Journal of Modern Learning Development*, 7(4), 143–159.
- ชุมศักดิ์ อินทร์วิทย์. (2557). การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมสำหรับเด็กชนเผ่า โรงเรียนประถมศึกษาพื้นที่ชายขอบภาคเหนือ. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 6(1), 7–14.
- ณัฐชฎา สุวิชัยนันต์. (2559). *การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของโรงเรียนชายแดน กรณีศึกษา โรงเรียนด้านสิงขร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทิศนา แคมมณี. (2557). *14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิริยะ กรุณา. (2561). *การบริหารการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมในโรงเรียนสองภาษา*. การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ “GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2018”. 30 พฤศจิกายน 2561. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- วิทยา สมพมิตร. (2564). *การพัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สันติ บูรณะชาติ. (2558). การจัดการศึกษาในยุคประชาคมอาเซียนตามแนวทางพหุวัฒนธรรมศึกษา. *วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวร*, 8(3), 1–12.
- เอกรินทร์ สังข์ทอง. (2555). *ภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของผู้บริหารโรงเรียนของรัฐ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. เข้าถึงได้จาก <http://backoffice.thaiedresearch.org/uploads/paper/33b3c878ce784b7bcc914f30dd28b108.pdf> 24 เมษายน 2565.
- Banks, James A. (2001). *Cultural Diversity and Education : Foundations, Curriculum, and Teaching*. Boston: Allyn and Bacon.